

Biografistyka Pedagogiczna
Rok 7 (2022) nr 2
ISSN 2543-6112; e-ISSN 2543-7399
DOI: 10.36578/BP.2022.0732

Marta Wrońska*

Uniwersytet Trzeciego Wieku w Rzeszowie – fenomen miejsca i osoby

„Ingrowing” into the University of the Third Age – the Phenomenon of Place and Person

Abstract: Places not only draw biographies, but also have an impact on their construction and transformation. The article presents a unique person involved in the process of educating seniors. This person was Genowefa Kruczek-Kowalska, the originator and founder of a special place in the city of Rzeszów, which is the University of the Third Age. The university, as an important and significant place for the elderly, has become a significant part of the biography of Mrs. Kruczek-Kowalska. It was here that the social life associated with education for seniors developed. Mrs. Genowefa certainly deserves an honorable position in the society of the city of Rzeszów and its history. She led the University of the Third Age in Rzeszów through organizational changes and made an incredible contribution to its functioning. Mrs. Genowefa derived natural social activism from her family traditions. She left many good memories, and her genuine involvement in the activities of the University of the Third Age significantly contributed to the development of this institution and the shaping of the present formula for its functioning.

Keywords: the phenomenon of place and person, university of the third age, education of seniors.

* Marta Wrońska (ORCID: 0000-0001-5200-4845) – dr hab., profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego, pracuje w Instytucie Pedagogiki UR, kontakt: mwronska@ur.edu.pl.

Wstęp

Obecnie starość i proces starzenia należą do dobrze rozpoznanych zjawisk opisujących ten wieloaspektowy fenomen ludzkiego życia¹. Jak twierdzi Adam A. Zych, XXI w. można nazwać „stuleciem starości”² (analogia do określenia XX w. jako „stulecia dziecka”). Jest to rezultat gwałtownego przyrostu osób starszych, których liczba wciąż wzrasta³. Oczywiście długie życie jest wartością wtedy, kiedy jest związane z poczuciem sensu życia, które zachęca człowieka do podejmowania określonych działań. Każde państwo powinno wspierać i promować inicjatywy z zakresu polityki społecznej na rzecz osób starszych. W Polsce za rozwój działań skierowanych do seniorów, wykonanie zadań w obszarze aktywnego starzenia się i innych form współpracy wewnątrz- i międzypokoleniowej z udziałem seniorów oraz tworzenie warunków do poprawy systemu ich wsparcia czy monitorowanie wdrażanych rozwiązań odpowiada Departament Polityki Senioralnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej. W środowiskach lokalnych taką działalność przejmują między innymi osoby zaangażowane społecznie. Wiele osób starszych po zakończeniu pracy zawodowej podejmuje różnorodne działania w organizacjach użyteczności publicznej, politycznych czy też w samorządach lokalnych. Zaletą tych osób jest zwiększona dyspozycyjność, duża roztropność, doświadczenie, oddanie się realizowanym czynnościom. Taką osobą w środowisku rzeszowskim była Genowefa Kruczek-Kowalska założycielka w 1983 r. Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Rzeszowie. Nieustannie przekonywała ona, że społeczne działanie na rzecz innych daje naprawdę ogromną satysfakcję i dużo sympatii otoczenia, mimo wielu różnorodnych i stale piętrzących się trudności. Po przestudiowaniu stosownej literatury związanej m.in. ze znaczeniem miejsca w biografii⁴ jako słuszny kierunek

- 1 *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności*, t. 1–5, red. A. A. Zych, Katowice 2017; S. Steuden, *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa 2014.
- 2 A. A. Zych, *Leksykon gerontologii*, Kraków 2010, s. 181.
- 3 *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2019 r.*, Warszawa 2020, s.7. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r.
- 4 Np.: E. Krzewska, R. Skrzyniarz, „Wokół Uniwersytetu” – narracje emerytowanych pracowników uczelni o Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wstęp do badań, „Biografistyka Pedagogiczna”, 1 (2016) nr 1, s. 291–302, DOI: 10.36578/BP.2016.01.18; Czas

swojej aktywności badawczej uznałam za prezentowanie w niniejszym artykule szczególnego miejsca w Rzeszowie, jakim jest Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW), funkcjonujący przy Uniwersytecie Rzeszowskim (UR). Czynię to w kontekście ukazania biografii Kruczek-Kowalskiej, która była pomysłodawczynią i założycielką tej ważnej instytucji wspomagającej edukację osób starszych. Stało się to głównym celem w niniejszym artykule. UTW UR do chwili obecnej odgrywa znaczącą rolę w życiu seniorów rzeszowskich i jest nierozzerwalnie wpisany w życiorys osoby, która rozpoczęła uzupełniać kartę historii miasta Rzeszowa. Metody badawcze, które zastosowałam, to analiza różnych dokumentów⁵ oraz wywiad swobodny ukierunkowany⁶. Aby zrealizować wyznaczony w artykule cel, oprócz *Wstępu* i *Zakończenia*, wyróżniłam trzy zasadnicze części wzajemnie uzupełniające się, w których przedstawiam fenomen miejsca i osoby oraz pamięć o ludziach i ich dokonaniach. Każdy element tej triady jest istotny, by móc poznać znaczenie i słuszność podjętej w artykule tematyki.

Fenomen osoby – służba ludziom

Fenomen określonej jednostki mocno nawiązuje do personalizmu, nurtu w którym bycie osobą wiąże się z indywidualnością, niepowtarzalnością czy oryginalnością dotyczącą sposobu życia. Człowiek jest istotą obdarzoną rozumem i wolą, dzięki takiej strukturze osobowej może być sprawcą czynu, posiada rozumną

i miejsce w biografii. Aspekty edukacyjne, red. E. Dubas, A. Gutowska, seria: Biografia i Badanie Biografii, t. 5, Łódź 2017; M. Nowak-Dziemianowicz, *Narracja w pedagogice – znaczenie, badania, interpretacje*, „Kultura i Edukacja”, 102 (2014) nr 2, s. 7–44; P. Alheit, *Teoria biografii jako fundament pojęciowy uczenia się przez całe życie*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, 72 (2015) nr 4, s. 23–36.

- 5 Termin dokument nie jest łatwy do zdefiniowania, zwłaszcza na gruncie pedagogiki o czym wnikliwie pisze Ryszard Skrzyniarz, który na użytek badań biograficznych wypracował własną definicję dokumentu, potrzebną do skonstruowania biografii pedagogicznej; R. Skrzyniarz, *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 3 (2018) nr 1, s. 276–291, DOI: 10.36578/BP.2018.03.21.
- 6 D. Kubinowski, *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*, Lublin 2010; D. Urbaniak-Zajęc, E. Kos, *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*, Warszawa 2013.

naturę, zdolną do twórczego myślenia i autonomicznego działania⁷. Te właśnie cechy odnalazłam w osobie Kruczek-Kowalskiej⁸. Postępowała ona w myśl zasady, którą wiele lat temu sformułował Martin Buber, twierdząc, że „podstawowym faktem ludzkiej egzystencji jest człowiek z człowiekiem [...], a [...] charakterystycznym tylko dla niego – może być bezpośrednio poznanie przez żywą relację międzyludzką”⁹. Pani Genowefa uwielbiała spotkania z drugim człowiekiem¹⁰. Dla niej „spotkanie nie wymusza niczego, zwłaszcza myślenia, ono tylko daje do myślenia. Podjęte myślenie jest zakładaniem i potwierdzeniem wolności”¹¹. Jak konstatuje Józef Tischner, osoba, która doświadczyła spotkania, staje się człowiekiem myślącym preferencyjnie, rozpoznającym wartości i dążącym do ich realizacji, pod warunkiem, że sama tego chce¹². I tak właśnie postępowała Kruczek-Kowalska. Była także osobą „odpowiedzialną między innymi za czyn, za dobro i zło, za siebie i drugiego człowieka”¹³. Nieobca jej była „sprawczość osoby ludzkiej oraz jej aktywny i twórczy charakter”¹⁴. Bardzo często twierdziła, że „potrzeba wiedzy jest wrodzoną cechą człowieka w każdym okresie jego życia, dzięki której postępuje rozwój i tworzenie lepszych warunków

7 J. M. Burgos, *Personalizm dziś*, „Studia Włocławskie”, 14 (2012) s. 341–358.

8 Panią Genowefę Kruczek-Kowalską poznałam w 2006 r., gdy osobiście poprosiła mnie, bym dla słuchaczy III wieku przeprowadziła wykład dotyczący najnowszych technologii informacyjnych. Od tego momentu rozpoczęła się moja znajomość z tą zasłużoną dla środowiska rzeszowskiego osobą. Pani Genowefa rozbudziła we mnie potrzebę edukowania seniorów w obszarze medialnym, o czym szerzej piszę w swojej najnowszej książce: *Funkcjonowanie seniorów w przestrzeni medialnej. Między ideą a praktyką*, Rzeszów 2021, ss. 254. Moja fantastyczna przygodą ze słuchaczami III wieku trwa po dzień dzisiejszy.

9 M. Buber, *Das Problem des Menschen*, Heidelberg 1954, s. 165–166, cyt. za: K. Wieczorek, *Dwie filozofie spotkania. Konfrontacja myśli Józefa Tischnera i Andrzeja Nowickiego*, Katowice 1990, s. 9 i 166–169.

10 Osobiście bardzo często spotykałam się z panią Genowefą, albo na wykładach w murach uczelni, albo prywatnie. Wtedy to poruszałyśmy wiele interesujących tematów, o których przepięknie opowiadała.

11 J. Tischner, *Myślenie według wartości*, Kraków 1982, s. 491.

12 K. Wieczorek, *Dwie filozofie spotkania*, s. 30.

13 R. Ingarden, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych*, w: tenże, *Książeczka o człowieku*, tłum. A. Węgrzecki, Kraków 1972, s. 77–82.

14 K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1985, s. 34–37.

życia¹⁵. A to, między innymi, nadaje życiu sens. W różnych koncepcjach filozoficznych¹⁶ czy psychologicznych¹⁷ przyjmuje się, że życie człowieka „ma sens wtedy i tylko wtedy, kiedy albo istnieje cel, do którego on w tej chwili dąży, albo on tej chwili używa”¹⁸. Potrzeba sensu życia, jest podstawową koniecznością zwłaszcza człowieka w podeszłym wieku. Ludzie, myśląc o sensie życia, skupiają się na tym, „co nadaje życiu wartość wykraczającą poza samo istnienie człowieka, poza jego dobre czy złe samopoczucie lub czyjaś jego ocenę”¹⁹. Poczucie sensu życia inspiruje człowieka do podejmowania określonych czynności i inicjatyw. Bez względu na wiek jednostki poczucie sensu staje się potęgą sprawczą życia, umożliwia realizację własnych pasji czy zainteresowań. Należy zatem stwarzać odpowiednie warunki, w których dynamizm sensu życia i wartości mogłyby być realizowane i zapewnić jednostce wysoką jakość życia. Viktor E. Frankl zwraca uwagę również na to, że człowiek nie tylko „jest”, ale i przeżywa, analizuje, ocenia, nie jest bierny w środowisku, to ono jest do jego dyspozycji²⁰.

Powyższe rozważania miały na celu podkreślić ważności relacji międzyludzkich, które nadają sens życiu każdego człowieka. A także przypomnieć, że wolność dana jednostce pozwala jej na aktywne działanie w środowisku, w którym wykreowane zostają miejsca mogące wpływać na jej jakość życia. A to wszystko łączy fenomen osób kreatywnych. I taką właśnie wyjątkową osobą, zaangażowaną w proces edukowania osób starszych była G. Kruczek-Kowalska, pomysłodawczyni i założycielka Uniwersytet Trzeciego Wieku w Rzeszowie. Pani Genowefa dobrze wiedziała, że dla

[...] starego człowieka jeszcze większym szczęściem niż dobre zdrowie jest świat zasiedlony dążeniami. Jako osoba aktywna, użyteczna, wymyka się nudzie i rozpadowi. Czas, w którym żyje, pozostaje jego czasem i zachowania obronne albo agresja, które zazwyczaj cechują późne lata życia, nie

15 *Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego 2008–2018*, red. A. Bonusiak, Rzeszów 2019, s. 254.

16 J. M. Bocheński, *Sens życia i inne eseje*, Kraków 1993.

17 K. Obuchowski, *Przez galaktykę potrzeb: psychologia dążeń ludzkich*, Poznań 1995.

18 J. M. Bocheński, *Sens życia i inne eseje*, Kraków 1993, s. 13.

19 K. Obuchowski, *Przez galaktykę potrzeb*, s. 245.

20 V. Frankl, *Człowiek w poszukiwaniu sensu*, tłum. A. Wolnicka, Warszawa 2020, s. 145–167.

stały się jego udziałem. Starość, by tak rzec, przychodzi niezauważona. To oznacza, że stary człowiek zaangażował się już wcześniej, już w wieku dojrzałym, w przedsięwzięcia, które pozwolą oszukać czas²¹.

Pani Genowefa z całą pewnością zasłużyła sobie na zaszczytne miejsce w społeczeństwie miasta Rzeszowa i w jego historii. Urodziła się 13 lipca 1920 r. w Zwięzycy, dzisiejsza dzielnica Rzeszowa. Jej matka Katarzyna i ojciec Paweł mieli cztery córki. Ojciec Genowefy był znanym działaczem społecznym. Współdziałał w organizowaniu ruchu ludowego w Rzeszowie, gdzie w 1896 r. zostało założone pierwsze w Polsce Stronnictwo Ludowe. Przez pewien czas piastował funkcję wójta w ówczesnej gminie Zwięzycy. Zajmując się tworzeniem szkół czteroklasowych na wsi, jeździł z petycją do kancelarii cesarza Franciszka Józefa. Genowefa edukację podstawową rozpoczęła w rodzinnej miejscowości, a zakończyła w Szkole Powszechnej św. Jadwigi przy ulicy Hoffmanowej w Rzeszowie. Naukę w systemie stacjonarnym przerwał wybuch drugiej wojny światowej. Kontynuowała ją eksternistycznie w Technikum Ekonomicznym, w którym też zdała maturę. Jej pierwszym miejscem pracy zawodowej była Izba Skarbowa. Pracowała krótko, gdyż przeniosła się do Biura Projektów Budownictwa i Architektury (późniejszego „Miastoprojekt”), w którym początkowo zatrudniona była jako księgowa, a później jako główna księgowa. Tak było do chwili przejścia na emeryturę w 1980 r.

Naturalne społecznikostwo wyniosła z tradycji rodzinnych. W okresie aktywności zawodowej i na emeryturze działała w wielu organizacjach. Pod koniec lat czterdziestych współpracowała w tworzeniu stowarzyszenia księgowych. W latach pięćdziesiątych działała w Lidze Kobiet w Sekcji Kobiet Pracujących, a także w Związku Zawodowym Pracowników Skarbowych w Rzeszowie, Związku Zawodowym Budowlanych, Polskim Towarzystwie Ekonomicznym oraz Towarzystwie Przyjaciół Rzeszowa. Za aktywność zawodową i społeczną została uhonorowana Złotym Krzyżem Zasługi (1973), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2007), Medalem 40-lecia Polski Ludowej (1984), Srebrną Odznaką Stowarzyszenia Księgowych (1986). Otrzymała także tytuł „Ambasador Fundacji Dr Clown” za zaangażowanie i regularną pomoc chorym i cierpiącym dzieciom (2006). Natomiast w 2016 r. Towarzystwo Przyjaciół Rzeszowa

21 S. Beauvoir de, *Starość*, tłum. Z. Styszyńska, Warszawa 2011, s. 354.

przyznało jej odznakę „Przyjaciel Rzeszowa”. W 2019 r. została uhonorowana Wielkim Medalem Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Gdy ktoś pytał ją, dlaczego tak ważna w jej życiu jest praca na rzecz innych, odpowiadała, że „Służba ludziom to wyzwanie i poświęcenie”. Dla niej istotnym imperatywem etycznym były wartości moralne mające rdzeń filantropijny. Kierowała się w życiu niezależnością moralną, bez odniesienia do kościelnego kształtowania etosu. Jej ogromna mądrość i rozległa wiedza z wielu dziedzin pozwalała na rozpoznawanie i odróżniania dobra od zła. Często powtarzała, że życie jest ubogie, jeśli nie działamy na rzecz innych. Przy każdej okazji podkreślała, że wiek to dla niej nic nieznacząca liczba, a jej recepta na długowieczność była bardzo prosta: czytanie książek, aktywność życiowa i służba na rzecz innych. 13 lipca 2020 r. pani Genowefa obchodziła setne urodziny. Jako stulatka nadal była zaangażowana emocjonalnie w życie społeczne Rzeszowa. Kiedy podczas jubileuszu odwiedził ją prezydent Rzeszowa, Tadeusz Ferenc, powiedziała „[...] jeśli Pan mi dobrze życzy, to niech obieca, że w Rzeszowie powstanie opera”. Już wtedy rozmawiała z prezydentem o lokalizacji tej instytucji²². Była melomanką. Na trzy lata przed śmiercią chodziła na koncerty do Filharmonii Podkarpackiej i jeździła do Łańcuta na Festiwal Muzyczny²³. Zmarła 5 grudnia 2020 r. w Rzeszowie.

Fenomen miejsca – Uniwersytet Trzeciego Wieku

Ludzie poszukują miejsc, z którymi się identyfikują. Kiedy osiedlą się w jakimś miejscu, starają się je oswoić, nadać mu własne sensy, naznaczyć je symbolami²⁴. Miejsce może być skarbnicą pięknych wspomnień, wspaniałych czynów, które

22 K. Leśniak-Moczuk, *Życie bardzo bogate. Rozmowa z Genowefą Kruczek-Kowalską, stuletnią rzeszowianką*, „Nasz Dom Rzeszów. Miesięcznik społeczno-kulturalny”, 2020, nr 11 (181), s. 17.

23 Festiwal Muzyczny w Łańcutie – impreza kulturalna, koncentrująca się na muzyce kameralnej. Pierwszy cykl koncertów zorganizowano w 1961 r. Od tego czasu festiwal odbywa się co roku w maju i trwa przez tydzień. Koncerty organizowane są w zabytkowych wnętrzach sali balowej Zamku w Łańcutie, który został zbudowany na polecenie Stanisława Lubomirskiego w latach 1629–1642; *Informacje o Festiwalu*, Samorządowy Portal Internetowy Miasta Łańcut; http://www.lancut.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=112&strona=1, dostęp: 21.06.2022.

24 B. Jałowicki, *Miejsce, przestrzeń, obszar*, „Przegląd Socjologiczny”, 60 (2011) nr 2–3, s. 12.

stanowią natchnienie dla terażniejszości. Miejsce daje człowiekowi, który sam czuje się słaby i skazany na przypadki i zmiany losu, poczucie bezpieczeństwa²⁵. Jest ono zawsze fragmentem przestrzeni wyróżnionym, z uwagi na jakieś charakterystyczne cechy, przez postrzegający podmiot. Bywa wyjątkowe, ponieważ często wytwarza się w nim osobliwa kultura, która z kolei ugruntowuje wyjątkowość miejsca²⁶. Yi-Fu Tuan, przedstawiciel nurtu geografii humanistycznej, słusznie zauważył, że „miejsce to ucłowieczona przestrzeń”, miejsce to bezpieczeństwo, przestrzeń to wolność: przywiązani jesteśmy do pierwszego i tęsknimy za drugim²⁷. Przestrzeń jest bardziej abstrakcyjna niż miejsce. To, co na początku jest przestrzenią, staje się miejscem w miarę jego poznawania i nadawania wartości²⁸, czyli „przestrzeń odczuwana jako dobrze znana staje się dla nas miejscem”²⁹. Ważne dla jednostki miejsce jest traktowane jako znaczące w budowaniu tożsamości i poczucia przynależności. Miejsce staje się znaczące wtedy, kiedy jest obszarem ludzkiego zaangażowania³⁰.

25 Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, tłum. A. Morawińska, Warszawa 1987, s. 195.

26 B. Jałowicki, *Miejsce, przestrzeń, obszar*, s.12.

27 Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, s. 13–16.

28 Tamże, s. 16.

29 Tamże, s. 99.

30 W trakcie pisania artykułu w piątek 25 marca 2022 o godzinie 14.03 na lotnisku Rzeszów-Jasionka wylądował Air Force One z prezydentem USA na pokładzie. Jeszcze nigdy w historii żaden prezydent Stanów Zjednoczonych nie miał powodu, by odwiedzić Podkarpacie. Pierwszym, który tu przyjechał, jest Joe Biden, 46. prezydent Stanów Zjednoczonych, a powodem wizyty jest wojna w Ukrainie i zagrożenie dla państw sojuszniczych NATO, jakie ona niesie. W Rzeszowie prezydent Stanów Zjednoczonych wziął udział w spotkaniu dotyczącym zagadnienia imigracji uchodźców do Polski i kryzysu humanitarnego na Ukrainie. Wcześniej spotkał się ze stacjonującymi na Podkarpaciu żołnierzami 82. dywizji powietrznodesantowej, którzy przebywają od kilku tygodni w Rzeszowie w ramach wzmocnienia wschodniej flanki NATO. „Jesteście najlepszą siłą bojową w historii świata” – powiedział Joe Biden podczas wizyty wśród amerykańskich żołnierzy. Prezydent zasiadł też do stołu wraz z żołnierzami, którzy podzielili się z prezydentem pizzą. Obraz jedzącego prezydenta polską pizzę przejdzie do historii. Prezydent w ten właśnie sposób zademonstrował szacunek dla żołnierzy ze swojej armii. To niezwykle wydarzenie, z przywódcą największego mocarstwa na świecie jest rodzajem wsparcia i demonstracją lojalności, która jest dzisiaj NATO i Polsce szczególnie potrzebna; A. Kulczycka, *Joe Biden w Rzeszowie. Samolot z prezydentem Stanów Zjednoczonych na pokładzie wylądował*

Takie znaczące miejsce w przestrzeni miasta Rzeszowa wykreowała Kruczek-Kowalska. Miejszem tym od 1983 r. jest Uniwersytet Trzeciego Wieku (UTW) działający przy Uniwersytecie Rzeszowskim (UTW UR). Pani Genowefa tak wspomina początki tego miejsca:

Z tygodnika „Przyjaciółka” dowiedziałam się o idei Uniwersytetów Trzeciego Wieku, a przede wszystkim o istniejącym już w Łodzi Uniwersytecie Trzeciego Wieku założonym przez dr Annę Sztaudynger-Kaliszewicz, która na moją prośbę przysłała informacje i wytyczne dotyczące organizacji UTW. Za namową mojego siostrzeńca zwróciłam się do ówczesnych władz Wyższej Szkoły Pedagogicznej (WSP) z propozycją utworzenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku i z prośbą o pomoc w jego organizację. Moja propozycja została przyjęta entuzjastycznie³¹.

W listopadzie 1983 r. Senat Wyższej Szkoły Pedagogicznej (WSP) podjął uchwałę o powołaniu Uniwersytetu Trzeciego Wieku, a 14 lutego 1984 r. nastąpiła inauguracja nowej formy kształcenia dorosłych przy WSP w Rzeszowie, nazwanej Uniwersytetem Trzeciego Wieku. Kruczek-Kowalska została pierwszą przewodniczącą uniwersytetu i była nią przez 24 lata. W chwili powstawania, rzeszowski UTW był 13 jednostką tego typu w Polsce. Pani Genowefa osobiście przyjaźniła się z założycielką pierwszego w Polsce UTW, prof. Haliną Szwarz³². Znajomość ta

w *Jasionce*, <https://rzeszow.wyborcza.pl/rzeszow/7,34962,28263891,joe-biden-juz-w-rzeszowie-samolot-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych.html>, dostęp: 25.03.2022; materiały telewizyjne TVP3 Rzeszów, <https://rzeszow.tvp.pl/39066641/aktualnosci>, dostęp: 25.03.2022. W ten sposób narodziła się historia znaczącego miejsca ze znaczącą osobą. Tego wydarzenia nie mogłam pominąć, ponieważ bardzo mocno wpisuje się w omawianą przeze mnie tematykę związaną z fenomenem miejsca.

31 *Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego 2008–2018*, s. 11.

32 Prof. Halina Szwarz (ur. 5 maja 1923 w Łodzi, zm. 28 maja 2002 w Warszawie) agentka AK-owskiego wywiadu w okresie drugiej wojny światowej, po wojnie profesor doktor medycyny, gerontolog, w latach 1970–1971 prorektor Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Podczas pobytu w Mediolanie, gdzie odbywał się zjazd poświęcony pomocy społecznej, poznała prof. Pierra Vellasa, założyciela, pierwszego na świecie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Tuluzie we Francji. Vellasa podsunął Jej myśl i obiecał wsparcie organizacyjne i metodyczne, powołania podobnej placówki w Polsce. Szwarz, mając na uwadze los osób starszych, w 1975 r. przy Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego w Warszawie założyła pierwszy

miała wpływ na jakość i charakter działań podejmowanych przez UTW UR w Rzeszowie. To spowodowało także systematycznie „wrastanie” słuchaczy w UTW UR, który stał się nie tylko dla wielu³³, a także dla środowiska rzeszowskiego wizytówką pozytywnie działającego miejsca edukacyjnego dla starszych osób.

Nadrzędnym celem uniwersytetów trzeciego wieku jest poprawa jakości życia osób starszych, promowanie profilaktyki gerontologicznej, systematyczne poszerzanie wiedzy, a także możliwość przebywania ludzi starszych w grupie rówieśniczej, co może być próbą zapelnienia wszechogarniającej pustki i samotności tych osób. Ponadto przyczyniają się one do aktywizacji intelektualnej i psychofizycznej umożliwiającej powstawanie nowych więzi społecznych³⁴.

G. Kruczek-Kowalska przeprowadziła UTW UR w Rzeszowie przez zmiany organizacyjne i wniosła niebywały wkład w jego funkcjonowanie. Dzięki swojej aktywności i umiejętnościom organizacyjnym nadała podstawowy kierunek działaniom realizowanym w UTW UR. Zapoczątkowała cotygodniowe wykłady prowadzone przez pracowników naukowych różnych uczelni. Zaproponowała działalność wielu sekcji, w których słuchacze mogą zaspokajać swoje potrzeby i realizować pasje. Nawiązała współpracę z rzeszowskimi instytucjami kulturalnymi, takimi jak Towarzystwo Naukowe, Filharmonia Podkarpacka, Teatr im. Wandy Siemaszkowej, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, Wojewódzki Dom Kultury, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy, a także Wydział Zdrowia i Opieki Społecznej, Wojewódzka Przychodnia Gerontologiczna czy nawet Klub Garnizonowy (obecnie jest to prężnie działający w Rzeszowie Klub 21 Brygady Strzelców Podhalańskich). Dokumentowała działalność UTW, wyda-

w Polsce, a trzeci na świecie – po francuskim i kanadyjskim – Uniwersytet Trzeciego Wieku; K. Bielowska, *Prof. Halina Szwarz 5 V 1923 – 28 V 2002*, wykład wygłoszony na Podkarpackiej Jubileuszowej Konferencji „40 lat ruchu UTW w Polsce”, Łańcut, 19.02.2015 r., materiały powielane, <https://utw.cmkp.edu.pl/wp-content/uploads/2013/05/UTW-H.Szwarc-artykul.pdf>, dostęp: 25.03.2022; J. Półturzycki, *W 90. rocznicę urodzin – Profesor Halina Szwarz – twórczyni uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce*, „Rocznik Andragogiczny”, 20 (2013) s. 267–277.

- 33 Od 2006 r. do chwili obecnej regularnie prowadzę zajęcia komputerowe z seniorami. Na zajęciach oprócz standardowych ćwiczeń, dużo rozmawiamy na temat ich edukacji i możliwości, które daje im UTW UR.
- 34 O. Czerniawska, *Uniwersytet Trzeciego Wieku, 30 lat działania. Przemiany, dylematy i oczekiwania w epoce ponowoczesnej*, „Chowanna”, 2 (2009) s. 97–113.

jąc 7 biuletynów oraz dwie książki pamiątkowe z okazji jubileuszów piętnasto- i dwudziestolecia UTW w Rzeszowie. Od 2007 r. była honorową starościaną UTW i brała aktywny udział w jego życiu, uczestniczyła w wykładach otwartych, seminariach i spotkaniach integracyjnych.

W ciągu 24 lat działalności jako starościana UTW UR, Kruczek-Kowalska dbała o systematyczny wzrost liczby słuchaczy i włączanie ich w życie naukowo-kulturalne Rzeszowa. W 2016 r. wydano legitymację nr 2472, natomiast 960 osób było aktywnymi słuchaczami, uczęszczającymi na cotygodniowe zajęcia. Niestety, okres pandemii przyczynił się do znacznego spadku liczby seniorów biorących udział w wykładach i seminariach. Osoby starsze nie były przygotowane do realizacji zajęć w formie zdalnej. W 2022 r. liczba zarejestrowanych i aktywnych słuchaczy UTW UR wynosi ok. 400 osób³⁵.

Obecnie w UTW UR w Rzeszowie realizowane są cotygodniowe wykłady ogólne, a także tematyczne seminaria z poszczególnych dziedzin wiedzy dla mniejszych grup, w których znajdują się osoby zainteresowane daną problematyką. Prężnie działają sekcje językowe (języków: angielskiego, francuskiego, hiszpańskiego, niemieckiego i włoskiego), komputerowe, artystyczno-kulturalne (chór „Cantilena”, klub malarstwa, rękodzieła, tańca, filmu i teatru, grupa teatralna „Słowo za Słowo”, Dyskusyjny Klub Książki, Klub Melomana, Klub Seniora 80+); sportowo-turystyczna (gimnastyka, tenis stołowy, czy cantienica). UTW UR ma stronę internetową (<https://www.ur.edu.pl/universytet/utw>), a także wydaje biuletyny³⁶.

- 35 Dane do artykułu o liczebności słuchaczy w poszczególnych latach działalności UTW UR pozyskałam w trakcie wywiadu swobodnego ukierunkowanego, który przeprowadziłam z Danutą Kamieniecką-Przywarą, obecną wiceprezes ds. naukowych Uniwersytetu Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego. Data wywiadu: 22 lutego 2022 r., miejsce odbytego wywiadu: siedziba UTW UR, ul. Rejtana 16 c, Rzeszów.
- 36 Biuletyny dokumentują bieżącą działalność Uniwersytetu Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego. Pierwszy numer ukazał się w czerwcu 2000 r. i został zredagowany przez Genowefę Kruczek-Kowalską. Obecnie przygotowujemy jest numer 21. W biuletynach zamieszczane są sprawozdania władz organizacyjnych, wypowiedzi słuchaczy, przykłady ich twórczości. Stanowią one cenną dokumentację pokazującą osoby zaangażowane w aktywizowanie osób starszych z jednej strony, a z drugiej – same w sobie są osiągnięciem i sukcesem organizacji UTW UR. Biuletyn UTW UR pełni także funkcję lokalnego periodyku dla seniorów. Ma nadany numer ISSN 2883-3539. Te szczegółowe informacje również pozyskałam w trakcie wspomnianego wyżej wywiadu z Danutą Kamieniecką-Przywarą.

Interaktywna formuła UTW UR, którą zapoczątkowała Kruczek-Kowalska, przyczynia się do zaspokajania różnych potrzeb seniorów. UTW UR kreuje pozytywne warunki aktywności osób starszych i wskazuje perspektywy ich działania. Jest to miejsce, które zapewnia możliwość utrzymania sprawności intelektualnej, pozwala na realizację własnych pasji i zainteresowań, wykonywanie społecznie użytecznych działań, zdobycie nowej wiedzy i kolejnych umiejętności, umożliwia atrakcyjne spędzenie czasu wolnego. Tworzy seniorom warunki do przebywania w grupie osób w zbliżonym wieku, a także aktywnego kontaktu z innymi słuchaczami. Uczestnicy zajęć mówią, że w tym miejscu nawiązują „więzi interpersonalne, które mają nie tylko wymiar intelektualny, lecz przede wszystkim emocjonalny, budując załóżki przyjaźni. Wydaje się, że jest to bardzo ważna wartość dodana tego miejsca, w którym funkcjonuje Uniwersytet Trzeciego Wieku, być może nawet niezamierzona”³⁷. Działania na rzecz włączenia osób starszych do grona uczących się, realizowane w UTW UR, urzeczywistniają ideę uczenia się przez całe życie, zwłaszcza w tych obszarach, które najbardziej odpowiadają potrzebom edukacyjnym seniorów. Działania zainicjowane przez pierwszą starościnię są nadal kontynuowane. Nadrzędnym zadaniem UTW UR jest takie planowanie działań, aby koncentrowały myśli i postawy uczestników na pozytywnych aspektach życia, optymistycznym poczuciu dobrostanu, co generuje postawy świadomych i celowych wyborów sprzyjających pozytywnemu modelowi starzenia się.

Różnorodne inicjatywy nauczycieli akademickich stale podnoszą wartość miejsca, jakim jest Uniwersytet Trzeciego Wieku. Warto wspomnieć o projekcie ministerialnym pt. *Pasja profesjonalizm, kreatywność – drogą rozwoju Uniwersytetu Trzeciego Wieku*³⁸. W wyniku projektu włączyliśmy seniorów w nurt życia naukowego uniwersytetu. Utrwaliliśmy relacje międzypokoleniowe (seniorzy – studenci – pracownicy nauki). Ponadto podnieśliśmy poziom

37 Wypowiedz słuchaczki UTW UR podczas zajęć komputerowych.

38 To projekt, który zyskał akceptację komisji konkursowej i uzyskał dofinansowanie z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w 2017 r. Autorami projektu byli: Marta Wrońska, Ryszard Pęczkowski i Marek Hallada, pracownicy Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Rzeszowskiego; M. Wrońska, *Social Impact of the Government Program Support for Universities of the Third Age (on the Example of the Podkarpackie Province)*, „Humanitas University Research Papers, Pedagogy”, 17 (2018) s. 275–283.

aktywności seniorów w wybranych obszarach życia społecznego (teatr, fotografia, tradycja regionalna, muzyka, literatura itp.). Podnieśliśmy także poziom świadomości seniorów o korzyściach i zagrożeniach funkcjonowania we współczesnej przestrzeni medialnej. Zacieśniliśmy współpracę pomiędzy uniwersytetami trzeciego wieku, działającymi na terenie województwa podkarpackiego oraz promowaliśmy wiele inicjatyw na rzecz środowiska ludzi starszych. Nasze działania pokazały, jak istotna była decyzja Kruczek-Kowalskiej, która przyczyniła się do powstania miejsca, jakim był i nadal jest UTW UR.

Rzeszowscy seniorzy, słuchacze UTW UR bardzo mocno utożsamiają się z miejscem, w którym funkcjonuje Uniwersytet Trzeciego Wieku. Ma ono niepowtarzalny charakter, unikatowy klimat, długą historię, własną tradycję i kulturę uniwersytecką. Wystarczy wsłuchać się w zwierzenia seniorów, aby uświadomić sobie, jak potrzebne, a właściwie jak niezbędne jest to miejsce, wykreowane wiele lat temu przez Kruczek-Kowalską. Miejsce to przedłuża „trzecią młodość”. Przyczynia się do pokonania samotności poprzez udział w różnorodnych zajęciach. Rozwija kompetencje społeczne i komunikacyjne. Przeciwdziała marginalizacji osób starszych. Mówią oni:

Dla mnie uczestnictwo w zajęciach organizowanych przez UTW UR to ciekawie spędzany czas, mogę poszerzać swoje doświadczenia życiowe o obserwację z innego kręgu niż wcześniejsza praca zawodowa³⁹.

Przeżyliśmy i nadal przeżywamy wielką przygodę z nauką i pełną satysfakcją z tego, że był to wspólny pomysł organizacji naszego Uniwersytetu dla starszych osób w tamtym niełatwym okresie. Nasze pokolenie pozostawiło olbrzymi dorobek materialny, kulturalny, z którego dzisiaj się korzysta⁴⁰.

Dla ludzi starszych dowartościowanie poprzez udział w działaniach UTW jest bardzo istotne. Miejsce to daje możliwość kontaktu z drugim człowiekiem. Jeden z uczestników zapewniał:

To w Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Rzeszowie spotkałem ludzi o europejskim spojrzeniu na życie i szerokim spektrum zainteresowań. W UTW

39 Wypowiedź słuchaczki UTW UR, w: *Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego 2008–2018*, s. 244.

40 Wypowiedź Genowefy Kruczek-Kowalskiej, tamże, s. 254.

UR znalazłem możliwość realizacji wszystkich moich oczekiwań. [...] to naprawdę duża satysfakcja w wieku 84 lat zostać mistrzem Polski UTW w pływaniu i w biegach narciarskich, brać udział w spotkaniach towarzyskich, dyskotekach czy być słuchaczem interesujących wykładów⁴¹.

UTW UR jest dobrem szczególnie cenionym dla społeczności seniorów regionu podkarpackiego i jej ma służyć. Opiera działalność na pracy społecznej słuchaczy. „Naczelnym celem jest ustawiczne dokształcanie i kształcenie ludzi dorosłych, już nieaktywnych zawodowo, a także zmienianie tradycyjnego postrzegania starości jako bierności, samotności, pogrążania się w dolegliwościach fizycznych. Ponadto dostrzeganie pozytywnego obrazu siebie w wieku podeszłym, bogatego w doświadczenia i refleksje oraz umożliwianie zdobywania nowych umiejętności ułatwiających seniorom życie we współczesnym świecie”⁴². Każdy senior w Rzeszowie, który ma potrzebę obcowania w dobrze zaprojektowanej przestrzeni, może wstąpić do UTW UR, musi tylko uwierzyć w swoje możliwości i przezwyciężyć bariery psychiczne, o co ciągle apelowała Kruczek-Kowalska.

Wykładowcy i inicjatorzy działalności prowadzonej w UTW UR podkreślali, że osoby starsze (siedemdziesięcio- czy osiemdziesięcioletkowie), które utożsamiają się z tym ważnym w środowisku rzeszowskim miejscem i nieustannie wskazują na jego walory, wcale nie są starcami. Rację miał amerykański inżynier, założyciel Ford Motor Company Henry Ford, formułując myśl, że „Nie ważne ile masz lat, starcem zostaje ten, kto przestaje się rozwijać”⁴³. Najbardziej widocznym efektem funkcjonowania tego miejsca w przestrzeni Rzeszowa jest zadowolenie seniorów, uczestników zajęć organizowanych przez UTW UR.

Wdzięczność i pamięć

Rolę i doniosłość miejsca można ocenić z perspektywy czasu. Niesłuchanie istotnym faktem jest więc pamięć o ludziach i ich dokonaniach. Często operatywne i zaangażowane osoby, dzięki swojej pracy kreują wspianą rzeczywistość i są

41 Wypowiedź 84-letniego słuchacza, medalisty olimpiad UTW, tamże, s. 277.

42 Statut Uniwersytetu Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego, załącznik nr 1 do Uchwały nr 99/02/2017 Senatu UR.

43 H. Ford, *Moje życie i dzieło*, tłum. M. i St. Goryńscy, Osielsko 2012.

promotorami wydarzeń, które mają wpływ na teraźniejszość i przyszłość. Niecodziennie dane jest nam obcować z tak wspaniałą i twórczą osobowością, jaką była Genowefa Kruczek-Kowalska. Jej erudycja, witalność, ciekawość nauki, empatia, uśmiech, wrażliwość na potrzeby innych, ogromna pasja społeczni-kowska, a przy tym dyscyplina wewnętrzna i pragmatyzm gromadziły kolejne roczniki słuchaczy UTW UR. Jej działalności miała charakter wolontariacki. Dobrze pasują do niej słowa wypowiedziane przez Prymasa Tysiąclecia kardynała Stefana Wyszyńskiego: „Człowiek dopiero wtedy jest w pełni szczęśliwy, gdy może służyć, a nie wtedy, gdy musi władać. Władza imponuje tylko małym ludziom, którzy jej pragną, by nadrobić w ten sposób swoją małość. Człowiek naprawdę wielki, nawet gdy włada, jest służebnikiem”⁴⁴.

Taka właśnie aktywność może być podstawą zapobiegania wielu chorobom, np. depresji, jest także wartością cenioną społecznie i realizuje postulat godnej starości. Ludzie starsi są szczęśliwi, jeśli mogą podejmować różne działania właśnie po zakończeniu dotychczasowych pól aktywności zawodowych czy rodzinnych. Historia UTW UR pokazuje, że działając na rzecz innych, można dożyć stu lat. Zaangażowanie w wolontariat społeczny przynosi osobom starszym dużo profitów. Pomagając innym, mogą nawiązać nowe przyjaźnie, a tym samym dbają o własną kondycję psychiczną i fizyczną. Przykładem tego była Kruczek-Kowalska.

Pozostawiła wiele dobrych wspomnień, jej przyjazna postawa, autentyczne zaangażowanie w działalność UTW UR znacząco przyczyniły się do rozwoju Uniwersytetu oraz ukształtowania obecnej formuły jego funkcjonowania. Genowefa Kruczek-Kowalska pozostanie na zawsze we wdzięcznej pamięci wszystkich seniorów UTW UR.

Zakończenie

Miejsce oddziałuje na kształtowanie się ludzkiej wrażliwości, czas pozwala jej rozkwitać, a pamięć niesie ją w darze innym. To pokazuje, że współczesne rozważania nad kategorią „miejsca” stały się przedmiotem analizy zarówno w obszarze antropologii, socjologii, filozofii, pedagogiki, historii czy

44 *Dziedzictwo Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, <https://wyszynskiprymas.pl/dziedzictwo-stefana-kardynala-wyszynskiego/>, dostęp: 27.03.2022.

w literaturoznawstwie i naukach geograficznych. Ponadto próby odczytania znaczenia miejsca powinny mieć charakter interdyscyplinarny. Coraz częściej strategię opisu miejsca w poszczególnych dyscyplinach stają się zbieżne. Autorzy piszą o „związkach człowieka z miejscem”⁴⁵, czy „kreatywnej mocy miejsca”⁴⁶, a także „doświadczeniu poprzez miejsce” i „edukacyjnej roli miejsca”⁴⁷. Widoczne są tu powiązania, które są ważnym faktorem każdej biografii. Są to styczości typu: człowiek-miejsce, czas-miejsce, historia-miejsce, przestrzeń-miejsce. Opisanym przeze mnie miejscem, wykreowanym przez ważną osobę jest Uniwersytet Trzeciego Wieku, funkcjonujący przy Uniwersytecie Rzeszowskim.

UTW daje możliwość życia bez myślenia o starości. Umożliwia lepsze funkcjonowanie i samopoczucie psychofizyczne słuchaczy. Z pewnością seniorzy zasłużyli sobie, pracą całego życia, na zaszczytne miejsce w społeczeństwie. Jan Paweł II przepięknie napisał:

Ludzie starzy pomagają nam mądrzej patrzeć na ziemskie wydarzenia, ponieważ dzięki życiowym doświadczeniom zyskali wiedzę i dojrzałość. Są strażnikami pamięci zbiorowej, a więc mają szczególny tytuł, aby być wyrazicielami wspólnych ideałów i wartości, które są podstawą i regułą życia społecznego. [...] Ludzie starsi dzięki swej dojrzałości i doświadczeniu mogą udzielać młodym rad i cennych pouczeń. [...] Kruchość ludzkiego istnienia, w sposób najbardziej wyrazisty ujawniająca się w starszym wieku, staje się w tej perspektywie przypomnieniem o wzajemnej zależności i nieodzownej solidarności między różnymi pokoleniami⁴⁸.

Zaawansowany wiek nie musi oznaczać wykluczenia czy poczucia braku przydatności. Jedna z uczestniczek moich zajęć komputerowych powiedziała:

45 K. Maliszewski, *Pedagogicznie mieszka człowiek*, w: *Miasto i czas, Miejski Dom Kultury „Batory”*, red. J. Kurek, K. Maliszewski, Chorzów 2008, s. 21–29

46 M. Mendel, *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*, w: *Pedagogika miejsca*, red. M. Mendel, Wrocław 2006, s. 29.

47 T. Kranz, *Edukacja historyczna w miejscach pamięci. Zarys problematyki*, Lublin 2009.

48 Jan Paweł II, *Do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*, Watykan, 1 X 1999, Wrocław 2004.

UTW wzmacnia i przywraca moją wiarę w dobroć ludzi, w znaczenie uśmiechu i wzajemnej życzliwości tak bardzo potrzebnej w codziennym życiu starszego człowieka. To także satysfakcja z realizowania moich marzeń oraz uczestnictwa w życiu społecznym osób starszych. To poczucie godności, że jestem zaradna, samodzielna i sprawna intelektualnie.

Mocno akcentuje ona fakt, że miejsca nie tylko kreślą biografie, ale mają także wpływ na ich konstruowanie i przekształcanie. UTW UR, jako miejsce ważne i znaczące dla seniorów, mocno wpisało się w biografię Genowefy Kruczek-Kowalskiej, która nadała mu wyjątkowy charakter. To w nim rozwinęło się życie społeczne powiązane z edukacją skierowaną do osób starszych. Ważne jest przy tym, aby ta nauka uwzględniała potrzebę aktualizacji wiedzy, wynikającą zarówno z przemian zachodzących w świecie, jak i w samej jednostce oraz rozwój różnorodnych kompetencji i umiejętności. Edukacja seniorów powinna zostać ukierunkowana na ich samodzielność i samowystarczalność, tym bardziej, że chęć uczenia się w późnym wieku nie jest zależna od liczby przeżytych lat, ale od biografii edukacyjnej czy historii życia danej jednostki.

Reasumując, miejsce związane jest z silnymi emocjami i ważnymi wydarzeniami, natomiast charakter miejsca buduje subtelny klimat i kształtuje jego tożsamość. To sprawia, że miejsce osiąga najwyższy stopień społecznej akceptacji. Szerokie spektrum działalności UTW w Rzeszowie ewidentnie pokazuje ważność i zasadność tego miejsca w środowisku rzeszowskim, a także potwierdza, że starzenie nie musi być równoznaczne z porzuceniem wszelkiej aktywności. „Ty Uczelnio nam pomożesz, znów odczuwać piękno świata. Nowych wyzwania wciąż przysporzysz, ugruntujesz co jest nowe”⁴⁹.

49 To fragment hymnu UTW UR, który został skomponowany przez Bogusławę Błażej, która była pierwszą dyrygentką chóru UTW UR pod nazwą CANTILENA. Obecnie śpiewa w nim 30 słuchaczy UTW UR. W repertuarze chór ma ponad 200 piosenek o mieście Rzeszowie, patriotycznych, przedwojennych, z lat sześćdziesiątych, lwowskich, ludowych, kolęd i wiele innych. Autorami tekstów i muzyki niektórych piosenek są rzeszowscy twórcy: Jan Wywrocki, Jadwiga Kupiszewska, Bożena Słowik. Ta ostatnia jest aktualną dyrygentką chóru; *Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego 2008–2018*, s. 286–287.

Streszczenie: Miejsca nie tylko kreślą biografie, ale mają także wpływ na ich konstruowanie i przekształcanie. W artykule zaprezentowano ważne miejsce w Rzeszowie i wyjątkową osobę, zaangażowaną w proces edukowania seniorów. Tą osobą była Genowefa Kruczek-Kowalska, pomysłodawczyni i założycielka szczególnego miejsca w Rzeszowie, jakim jest Uniwersytet Trzeciego Wieku. UTW jako ważne i znaczące miejsce dla osób starszych mocno wpisał się w biografię założycielki. W miejscu tym rozwinęło się życie społeczne powiązane z edukacją skierowaną do seniorów. G. Kruczek-Kowalska z całą pewnością zasłużyła na zaszczytną pozycję w społeczności Rzeszowa i jego historii. Przeprowadziła UTW w Rzeszowie przez zmiany organizacyjne i wniosła niebywały wkład w jego funkcjonowanie. G. Kruczek-Kowalska pozostawiła po sobie wiele dobrych wspomnień, a jej autentyczne zaangażowanie w działalność UTW znacząco przyczyniło się do rozwoju tej instytucji oraz ukształtowania obecnej formuły tego miejsca.

Słowa kluczowe: fenomen miejsca i osoby, uniwersytet trzeciego wieku, edukacja seniorów.

Bibliografia

Źródła

Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2019 r., Warszawa 2020 r., Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 27 października 2020 r.

Informacje o Festiwalu Muzycznym w Łańcutie, Samorządowy Portal Internetowy Miasta Łańcut; http://www.lancut.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=112&strona=1, dostęp: 21.06.2022.

Jan Paweł II, *Do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*, Watykan, 1 X 1999, Wrocław 2004.

Kulczycka A., *Joe Biden w Rzeszowie. Samolot z prezydentem Stanów Zjednoczonych na pokładzie wylądował w Jasionce*, <https://rzeszow.wyborcza.pl/rzeszow/734962,28263891,joe-biden-juz-w-rzeszowie-samolot-z-prezydentem-stanow-zjednoczonych.html>, dostęp: 25.03.2022.

Leśniak-Moczuk K., *Życie bardzo bogate. Rozmowa z Genowefą Kruczek-Kowalską, studentką rzeszowianką*, „Nasz Dom Rzeszów. Miesięcznik społeczno-kulturalny”, 2020, nr 11 (181), s. 17.

Materiały telewizyjne TVP3 Rzeszów, <https://rzeszow.tvp.pl/39066641/aktualnosc>, dostęp: 25.03.2022.

Statut Uniwersytetu Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego, załącznik nr 1 do Uchwały nr 99/02/2017 Senatu UR.

Literatura przedmiotu

- Alheit P., *Teoria biografii jako fundament pojęciowy uczenia się przez całe życie*, *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 72 (2015) nr 4, s. 23–36.
- Beauvoir S. de, *Starość*, tłum. Z. Styszyńska, Warszawa 2011.
- Bielowska K., *Prof. Halina Szwarc inicjatorka Ruchu UTW w Polsce*, wykład wygłoszony na Podkarpackiej Jubileuszowej Konferencji „40 lat ruchu UTW w Polsce”, Łańcut, 19 lutego 2015 roku, materiały powielane; <https://utw.cmkp.edu.pl/wp-content/uploads/2022/03/Halina-Szwarc-referat-K.-Bielawskiej.pdf>, dostęp: 24.03.2022.
- Bocheński J. M., *Sens życia i inne eseje*, Kraków 1993.
- Buber M.: *Das Problem des Menschen*, Heidelberg 1954.
- Burgos J. M., *Personalizm dziś*, „*Studia Włocławskie*”, 14 (2012) s. 341–358.
- Czas i miejsce w biografii. Aspekty edukacyjne*, red. E. Dubas, A. Gutowska, seria: *Biografia i Badanie Biografii*, t. 5, Łódź 2017.
- Czerniawska O., *Uniwersytet Trzeciego Wieku, 30 lat działania. Przemiany, dylematy i oczekiwania w epoce ponowoczesnej*, „*Chowanna*”, 2 (2009) s. 97–113.
- Dziedzictwo Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, <https://wyszynskiprymas.pl/dziedzictwo-stefana-kardynala-wyszynskiego/>, dostęp: 27.03.2022.
- Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności*, t. 1–5, red. A. A. Zych, Katowice 2017.
- Ford, H., *Moje życie i dzieło*, tłum. M. i St. Goryńscy, Osielsko 2012.
- Frankl V., *Człowiek w poszukiwaniu sensu*, tłum. A. Wolnicka, Warszawa 2020.
- Ingarden R., *Książeczka o człowieku*, tłum. A. Węgrzecki, Kraków 1972.
- Jałowiecki B., *Miejsce, przestrzeń, obszar*, „*Przegląd Socjologiczny*”, 60 (2011) nr 2–3, s. 9–28.
- Kranz T., *Edukacja historyczna w miejscach pamięci. Zarys problematyki*, Lublin 2009.
- Krzewska E., Skrzyniarz R., „*Wokół Uniwersytetu*” – narracje emerytowanych pracowników uczelni o *Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Wstęp do badań*, „*Biografistyka Pedagogiczna*”, 1 (2016) nr 1, s. 291–302, DOI: 10.36578/BP.2016.01.18.
- Kubinowski D., *Jakościowe badania pedagogiczne. Filozofia, metodyka, ewaluacja*, Lublin 2010.
- Maliszewski K., *Pedagogicznie mieszka człowiek*, w: *Miasto i czas*, red. J. Kurek, K. Maliszewski, Chorzów 2008, s. 21–29.
- Mendel M., *Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa*, w: *Pedagogika miejsca*, red. M. Mendel, Wrocław 2006, s. 29.
- Nowak-Dziemianowicz, M., *Narracja w pedagogice – znaczenie, badania, interpretacje*, „*Kultura i Edukacja*”, 102 (2014) nr 2, s. 7–44.
- Obuchowski K., *Przez galaktykę potrzeb: psychologia dążeń ludzkich*, Poznań 1995.
- Pólturzycki J., *W 90. rocznicę urodzin – Profesor Halina Szwarc – twórczyni uniwersytetu trzeciego wieku w Polsce*, „*Rocznik Andragogiczny*”, 20 (2013) s. 267–277.

- Skrzyniarz R., *Dokumenty źródłem analiz i badań biograficznych w pedagogice*, „Biografistyka Pedagogiczna”, 3 (2018) nr 1, s. 276–291, DOI: 10.36578/BP.2018.03.21.
- Studen S., *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa 2014.
- Tischner J., *Myślenie według wartości*, Kraków 1982.
- Tuan Yi-Fu, *Przestrzeń i miejsce*, tłum. A. Morawińska, Warszawa 1987.
- Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytetu Rzeszowskiego 2008–2018*, red. A. Bonusiak, Rzeszów 2019.
- Urbaniak-Zajac D., Kos E., *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*, Warszawa 2013.
- Wieczorek K., *Dwie filozofie spotkania. Konfrontacja myśli Józefa Tischnera i Andrzeja Nowickiego*, Katowice 1990.
- Wieczorek K., *Dwie filozofie spotkania. Konfrontacja myśli Józefa Tischnera i Andrzeja Nowickiego*, Katowice 1990.
- Wojtyła K., *Osoba i czyn*, Kraków 1985.
- Wrońska M., *Funkcjonowanie seniorów w przestrzeni medialnej. Między ideą a praktyką*, Rzeszów 2021.
- Zych A. A., *Leksykon gerontologii*, Kraków 2010.